

Roman

J.M.G.
Le Clézio
Göçmen
Yıldız

3. BASKI

Çeviri: AYSEL BORA

♥ can
modern

J.M.G. LE CLÉZIO

GÖÇMEN
YILDIZ

Can Modern

Göçmen Yıldız, Le Clézio

Fransızca aslından çeviren: Aysel Bora

Étoile Errante

İlk baskı (bu kitapta kullanılan baskı): Gallimard, 1992

© 1992, Éditions Gallimard, Paris.

© 1996, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1996

3. basım: Kasım 2020, İstanbul

Bu kitabın 3. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editör: Şirin Etik

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Bilal Sarıteke / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-4774-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750747748

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

J.M.G. LE CLÉZIO

GÖÇMEN
YILDIZ

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Aysel Bora

♥can

J.M.G. Le Clézio'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Çöl, 1999

Okyanus Kokusu ve Angoli Mala, 2001

JEAN-MARIE GUSTAVE LE CLÉZIO, 1940'ta Mauritiuslu bir baba ile Fransız bir annenin çocuğu olarak Fransa'nın Nice kentinde doğdu. Çocukluk ve okul yılları Güney Fransa, Nijerya ve İngiltere arasında geçti. İlk romanı *Tutanak*'la Renaudot Ödülü kazandığında henüz 23 yaşındaydı. O zamandan bu yana kısa öykü, roman ve deneme türlerinde kırka yakın kitap yazdı, birçok çocuk kitabı yayımladı. Le Clézio, yazarlık uğraşının ilk döneminde, yenilikçi ve deneysel bir edebiyata yöneldi, daha çok Yeni Roman akımı içinde yer aldı. 1970'lerin sonlarından itibaren, deneysel ürünler vermeyi bırakıp daha geniş bir okur kitlesine ulaşan yapıtlara yöneldi. Son olarak, 2008 Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı.

AYSEL BORA, 1943'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra *Meydan Larousse* ansiklopedisinin çevirmen kadrosunda görev aldı. Bugüne değin, aralarında Jean-Paul Sartre'ın *Aydınlar Üzerine*, Georges Simenon'un *Hollanda'da Bir Cinayet*, Amin Maalouf'un *Ölümcül Kimlikler*, Nathalie Sarraute'un *Şimdi* ve *Açınız* adlı yapıtlarının da bulunduğu pek çok kitabı dilimize kazandırdı.

Esir çocuklara

*Estrella errante
Amor pasajero
Sigue tu camino
Por mares y tierras
Quebra tus cadenas¹*

Peru türküsü

1. Göçmen yıldız / Gelip geçici aşk / Sen kendi yolunu izle / Denizlerde kararlarda / Kurtul zincirlerinden. (Ç.N.)

HÉLÈNE

Saint-Martin-Vésobie, 1943 yazı

Suyun sesini duyunca kışın sona erdiğini anlardı. Köy kışın karla kaplanır, evlerin çatıları ve çayırlar bembeyaz olurdu. Çatıların kenarlarında buzdan kılıçlar oluşurdu. Sonra güneş ısıtmaya başlar, karlar erir, bütün pervazlardan, kirişlerden ve ağaç dallarından damla damla sular akar, bütün damlalar birleşip derecikler oluşturur, derecikler derelerle birleşir, sular çağlayana dönüşür ve köyün bütün sokaklarından neşeyle çağıldardı.

Su sesi belki de onun en eski anısıydı. Dağda geçirdiği ilk kışı ve ardından gelen ilkbahardaki suyun müziğini hatırlıyordu. Ne zamandı bu? Köyde annesiyle babasının arasında sokakta yürüyordu, onların ellerinden tutmuştu. Kolu bir taraftan daha yukarı çekiliyordu çünkü babası çok uzun boyluydu. Dört bir yandan akan sulardan bu müzik, bu şırıltılar, bu tıpırtılar, bu çağlıtlar yükselirdi. Bunu ne zaman hatırlasa gülesi gelirdi çünkü bir okşayış gibi yumuşacık ve tuhaf bir gürültüydü bu. O an annesiyle babasının arasında güler, yağmur oluklarından akan suyla derenin suyu ona cevap verir, akıp gider, çağlardı...

Şimdiyse kızgın yaz sıcağı ve masmavi bir gökyüzüyle birlikte tüm vücuda dolan, neredeyse insanı korkutan

bir mutluluk vardı. En çok köyün üstünde göğe doğru yükselen, otlarla kaplı geniş bayırı severdi. Tepeye kadar çıkmazdı çünkü orada engerek yılanları olduğu söyleniyordu. Otların keskin kenarları dudaklarına değe değe, sadece toprağın serinliğini hissedecek kadar bir süre tarlanın kenarından yürürdü. Bazı yerlerde otlar o kadar büyük olurdu ki aralarında tamamen kaybolurdu. On üç yaşındaydı, adı Hélène Grève'di ama babası ona Esther derdi.

Okul, haziran başında kapılarını kapamıştı çünkü öğretmen Seligman hastalanmıştı. Sabah derslerine giren yaşlı Heinrich Ferne de vardı ama o da tek başına gelmek istemiyordu. Başlayan tatil çocuklar için uzun olacaktı. Bu tatilin, pek çoğu için ölümle son bulacağını bilmiyorlardı.

Her sabah güneş doğarken çıkar, ancak öğle yemeği vakti telaşla eve dönerlerdi, sonra koşarak kırlara yayılır ya da defalarca patlamış ve bisiklet lastikleriyle tamir edilmiş eski bir topla köyün ara sokaklarında oynarlardı.

Yaz başında çocukların çoğu, güneşten yanmış yüzleri, kolları ve bacakları, aralarına otların karıştığı saçları, yırtılmış, toz toprağa bulanmış üst başlarıyla vahşilere benzerdi. Esther her sabah, Mösyö Seligman'ın sınıfına giden hepsi de gürültücü, hırpani kılıklı kızlar ve oğlanların, Yahudi çocuklarıyla köy çocuklarının birbirine karıştığı bu karma grupta birlikte yollara düşmeyi seviyordu. Sabah erken saatte hâlâ serin olan köy sokaklarında, daha sonra da köpekleri havlatıp güneşte oturan yaşlıların homurdanmasına neden oldukları geniş meydana onlarla beraber koşardı. Dere boyundaki yolu takip ederek tarlaların arasından mezarlığa kadar yürüyüp ırmağa inerlerdi. Güneş kızgınsa küçük çağlayanın buz gibi sularında yüzerlerdi. Oğlanlar orada kalır, kızlar çağlayanın yukarı çıkıp iri kaya bloklarının arkasına saklanırlar-

dı. Bunu yaparken oğlanların çalılıkların arasından yaklaşp onları dikizlediklerini bilir, bastırdıkları gülüşmelerini duyar ve çığılık çığığa bağışarak üzerlerine rasgele su atarlardı.

Esther kısacık kesilmiş, siyah, bukleli saçları ve yamış yüzüyle çocukların en vahşı olanıydı, yemek için eve döndüğünde annesi onu görünce, “Hélène,” derdi, “Çingene kızından farkın yok!” Bu da babasının hoşuna gider, adını İspanyolca söylerdi: “Estrellita, küçük yıldız.”

Köyün yükseklerindeki şelalenin üst tarafındaki geniş çayırları ona ilk gösteren babasıydı. Daha ileride dağlara, karanlık karaçam ormanına giden yol başlıyordu ama orası başka bir dünyaydı. Gasparini kışın ormana kurtların indiğini, geceleri kulak verilirse uzaktan uluma seslerinin duyulduğunu söylüyordu. Ama Esther gece yattığı yerden ne kadar dinlerse dinlesin, belki de sokağın ortasındaki dereden aralıksız akan su sesi yüzünden, kurtların uluduğunu hiç duymamıştı.

Yaz gelmeden önce bir gün babası onu, ırmağın sıçraya sıçraya kayadan kayaya akan ince, mavi bir çaya dönüştüğü vadi girişine kadar götürmüştü. Vadinin her yanından yüksek duvarlara benzeyen, ormanlarla kaplı dağlar yükseliyordu. Babası ona vadinin karşı tarafını, birbirine sokulmuş vahşı dağları gösterip şöyle demişti: “Öteki taraf İtalya.” Esther dağların öteki tarafında ne olabileceğini keşfetmeye çalışıyordu. “İtalya çok uzak mı?” Babası, “Şu kuş gibi uçabilirsen akşama orada olursun. Ama yürüyerek çok yol gitmen lazım, belki iki günlük falan,” diye yanıt vermişti. Esther hemen o akşam oraya varabilmek için kuş olmayı ne çok isterdi. Babası bir daha ne İtalya’dan ne de dağların ardında neler olduğundan bahsetmişti.

İtalyanları sadece köyde görüyorlardı. Meydana bakan yeşil kepenkli, büyük, beyaz bir bina olan Terminus

Oteli'nde kalıyorlardı. Çoğu zaman otelden ayrılmaz, giriş katındaki geniş salonda yemek yiyip sohbet eder, kâğıt oynarlardı. Güzel havalarda meydana çıkan, polis ya da askerler, ikili-üçlü gruplar halinde meydanı boydan boya dolaşırlardı. Çocuklar alçak sesle, onların horoz tüyüyle süslü şapkalarıyla alay ederlerdi. Esther diğer kızlarla birlikte otelin önünden geçerken, jandarmalar İtalyancaya Fransızca kelimeler karıştırarak onlara hafiften takılırlardı. Yahudiler günde bir defa otelin önünde sıraya girip yoklamadan geçer ve gıda karnelerini kontrol ettirirlerdi. Esther her defasında anne ve babasına eşlik ederdi. Geniş karanlık salona girerlerdi. Jandarmalar oteldeki masalardan birini kapının yanına yerleştirmişlerdi, içeri giren her şahıs adını söyler, polis de elindeki listeden bu adı işaretlerdi.

Bununla birlikte Esther'in babası İtalyanlara kızmıyordu. Onların Almanlar gibi kötü olmadıklarını söylüyordu. Bir gün Esther'lerin evinin mutfağında düzenlenen bir toplantıda, birisi İtalyanlar hakkında kötü konuşunca babası sinirlenmiş, "Kesin sesinizi, Vali Ribière hepimizi Almanlara teslim etme emri verdiğinde bizi kurtaran onlardı," demişti. Ama neredeyse hiçbir zaman savaştan, olan bitenden bahsetmez, neredeyse hiçbir zaman "Yahudiler" demezdi çünkü dinî inancı yoktu ve komünistti. Mösyö Seligman, Yahudi çocuklarının her akşam köyün üst kesimindeki şalede aldıkları dinî eğitime Esther'i de kaydetmek istediğinde, babası reddetmişti. O zaman çocuklar onunla alay etmiş, hatta ona "dinsiz" anlamına gelen *goy* bile demişlerdi. "Komünist!" de demişlerdi. Esther onlarla kavga etmişti. Ama babası geri adım atmamıştı. "Bırak onları. Onlar senden daha çabuk usanır," demekle yetinmişti. Gerçekten de Mösyö Seligman'ın sınıfındaki çocuklar bu sözleri unutmuş, bir daha "dinsiz" ya da "komünist" demez olmuşlardı. Hem zaten

geniş şapkalar takan, esmer ve hoş bir İtalyan olan annesi ile Gasparini ya da yarı İngiliz Tristan gibi, dinî eğitim almayan başka çocuklar da vardı.

Esther piyano yüzünden Mösyö Heinrich Ferne’i çok severdi. Ferne meydanın aşağısında, mezarlığa inen yolun üstünde biraz harabeye dönmüş, eski bir villanın giriş katında oturuyordu. Güzel bir ev değildi; kenger yapraklarının istila ettiği, terk edilmiş bahçesi ve üst katı her daim kapalı kepenkleriyle basbayağı tekinsiz bir hali bile vardı. Mösyö Ferne okulda ders vermediği zamanlar mutfağına kapanıp piyano çalardı. Köydeki tek piyano buydu; belki de Nice ve Monte Carlo’ya kadar hiçbir dağ köyünde piyano yoktu. İtalyanlar otele yerleştiklerinde, Mondoloni adındaki müziksever jandarma şefinin piyanoyu yemek salonuna taşıtmak istediği anlatılıyordu. Ama Mösyö Ferne, “Elbette piyanoyu alıp götürebilirsiniz çünkü galip olan sizlersiniz. Ama şunu bilin ki ben oraya gelip asla sizin için piyano çalmayacağım.”

O kimse için çalmazdı. O virane villada tek başına yaşıyordu. Esther ara sıra, öğleden sonraları oradan geçerken mutfağın kapısından yükselen müziği duyardı. İlkbahardaki derelerin şırıltısını andırıyordu, aynı anda her yerden çıkıyormuş gibi yükselen yumuşak, hafif, uçucu bir ses. Esther sokakta, parmaklıklı kapının yanında durup dinlerdi. Müzik bitince, Mösyö Ferne görmesin diye hemen giderdi. Bir gün annesine piyanodan söz etmiş, annesi de ona Mösyö Ferne’in savaştan önce, bir zamanlar Viyana’da ünlü bir piyanist olduğunu anlatmıştı. Gece kıyafeti giymiş hanımefendilerle siyah ceketli beyefendilerin geldiği salonlarda akşam konserleri vermiş. Almanlar Avusturya’ya girince tüm Yahudileri hapse atmışlar, Mösyö Ferne’in karısını da götürmüşler, Ferne kaçmayı başarmış. Fakat o gün bu gündür kimse için

piyano çalmak istemiyormuş. Köye yerleştiğinde piyanosu yokmuş. Kıyıda bir yerden bir piyano bulup satın almış, üstünü brandalarla gizleyerek kamyonetle buraya getirtmiş ve mutfağa yerleştirmiş.

Esther bunları öğrendikten sonra, demir parmaklıklara çekinerek yaklaşıyordu. Notaları, notaların yavaşça kayıp gidişini dinliyor, gözlerini yaşartan hüznü bir şeyler var gibi hissediyordu.

O öğleden sonra hava sıcaktı, köyde her şey uykuda gibiydi. Esther, Mösyö Ferne'in evine kadar yürüdü. Bahçede büyük bir dut ağacı vardı. Demir parmaklıklara tutunarak dutun gölgelediği duvarın üstüne çıktı, mutfağın penceresinden Mösyö Ferne'in piyanoya eğilmiş silüetini gördü. Fildişi tuşlar alacakaranlıkta parlıyordu. Notalar kayıp yuvarlanıyor, duraksıyor, sonra yeniden başlıyordu. Sanki Mösyö Ferne'in artık nereden başlayacağını bilemediği bir dil gibiydi. Esther gözlerini acıyana dek, pür dikkat mutfağın içine dikmişti. İşte o an müzik gerçek anlamda başladı, bir anda piyanodan fışkırıp bütün evi, bahçeyi, sokağı doldurdu ve her yeri yoğunluğu, ahengiyle doldurdu, sonra yumuşayıp gizemli bir hal aldı. Şimdi de sıçrayıp derelerdeki sular gibi çağlıyor, doğruca bulutlara, arşın merkezine yükseliyor, ışığa karışıyordu. Dağlarda geziniyor, taşkın akan iki su kaynağına dek ulaşıyordu, ırmak gibi güçlüydü.

Elleriyle parmaklıklara tutunan Esther, Mösyö Ferne'in lisanını dinliyordu. Mösyö Ferne şu an okuldaki öğretmen gibi konuşmuyordu. Tuhaf hikâyeler anlatıyordu, Esther'in hatırlayamayacağı, rüyalarda görülen hikâyeler. Bu hikâyelerde insanlar özgürdü, savaş söz konusu değildi, ne Almanlar vardı ne de İtalyanlar, insanı korkutan ya da hayatı durduran şeylerden hiçbiri yoktu. Yine de hüznüydü, müzik yavaşlıyor, sorular soruyordu. Öyle anlar oluyordu ki her şey kırılıyor, paramparça oluyordu. Sonra sessizlik.

Müzik yeniden başlıyor, Esther yükselen her cümleyi dikkatle dinliyordu. Annesinin şarkı söylemesi, babasının onun en sevdiği kitaptan –Mr. Pickwick’in¹ Londra’da hapse girmesi ya da Nicolas Nickleby’in amcasıyla karşılaşması gibi– bazı bölümler okuması dışında, belki hiçbir şey, onun için böyle bir önem teşkil etmemişti.

Esther parmaklıkları itip bahçeyi geçti. Gürültü çıkarmadan mutfağa girdi ve piyanoya yaklaştı. Yaşlı adamın gergin parmaklarının altındaki fildişi tuşların şaşmaz bir ustalıkla nasıl gömüldüğüne bakıyor, her cümleyi dikkatle dinliyordu.

Mösyö Ferne aniden durdu; ağır, tehditkâr bir sessizlik oldu. Esther geri geri gitmeye başlamıştı fakat Mösyö Ferne ona doğru döndü. Beyaz yüzü, tuhaf keçi-sakalıyla birlikte aydınlanmıştı.

“Adın ne senin?” dedi.

“Hélène,” diye yanıt verdi Esther.

“Pekâlâ, gir bakalım.”

Bu gayet doğalmış, sanki genç kızı tanıyormuş gibiydi.

Sonra onunla ilgilenmeksizin tekrar çalmaya başladı. Esther piyanonun yanında ayakta durmuş, nefes bile almaya cesaret edemeden onu dinliyordu. Müzik ona hiçbir zaman böylesine güzel gelmemişti. Siyah piyano, alacakaranlığın içinde her şeyi siliyordu. Yaşlı adamın uzun parmakları tuşların üzerinde geziniyor, duruyor, tekrar harekete geçiyordu. Mösyö Ferne zaman zaman bir defter yığınının içinde bir şeyler arıyordu, defterlere gizemli isimler yazılmıştı.

1. Charles Dickens’in, *Mr. Pickwick’in Serüvenleri* adlı kitabından bahsediliyor. (Y.N.)

Güneş herkes için parlamıyor mu?

Nazi kıyımından kurtulmuş olan Esther, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından annesiyle birlikte yeni yurduna, İsrail'e kavuşmak için yollara düşer. İsrail'in kuruluşuyla kendi topraklarında bir yurtsuza dönüşen Nejma ise Filistin kamplarındaki yaşamın dehşetini yaşayıp oradan kaçır. Görünüşte farklı fakat özünde bir olan bu iki genç kızın yolu, Yahudilerin ve Arapların acı dolu tarihinde bir şekilde kesişecektir.

Bir dünya vatandaşı olarak nitelenebilecek Le Clézio, *Göçmen Yıldız*'da modern dünyanın saldırıları karşısındaki bireylerin hayatlarını anlatırken politik bir yoruma girişip herhangi bir ahlak dersi vermeye çalışmaksızın, coğrafi sınırları ve mevcut medeniyetleri aşan, insan sevgisiyle dolu bir roman ortaya koyuyor.

"*Göçmen Yıldız*'ı öne çıkaran şey, insanın coğrafya ve mekânla ilişkisini, sürgünlüğün acısını tüm inceliğiyle, tarafsız anlatmasıdır."

The Guardian

#fransızedebiyatı #savaş #sürgün #göç #ötekiolmak #mültecilik
#sömürgecilik #yurtsuzluk

